

Консультація із судовим експертом як важливий крок у процесі судової експертизи

Тайса Крикливенко

головний судовий експерт Черкаського відділення, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Черкаси, Україна, e-mail: tasya_kryklyvenko@ukr.net

Розглянуто консультування із судовим експертом як важливий і необхідний етап в підготовці, організації та проведенні судової експертизи. Описано межі правомірності та неправомірності надання консультації, переваги для замовників і сторін у справі, підкреслюючи важливість етапу консультації для отримання ефективного результату та покращення взаємодії між експертом та замовником судової експертизи.

Ключові слова: *судова експертиза; консультація в галузі судової експертизи; консультація судового експерта; консультування; замовник.*

Consultation with an Expert Is an Important Step in the Forensic Examination Process

Taisa Kryklyvenko

The theses consider consultation with a forensic expert as an important and sometimes necessary stage in the preparation, organization and conduct of forensic examination. The boundaries of legality and illegality of providing consultation are described, as well as the benefits for customers and parties to the case, emphasizing the importance of the consultation stage for obtaining an effective result and improving interaction between the expert and the customer of forensic examination.

Keywords: *forensic examination; consultation in the field of forensic examination; consultation of a forensic expert; customer.*

Розвинена сфера надання правової допомоги, гарантована державою безоплатна права допомога, наявність юридичних клінік, доступ до інформації в інтернеті, розвиток штучного інтелекту та хмарних технологій тощо дає змогу замовникам експертизи самостійно орієнтуватися в процесі призначення та проведення судової експертизи, однак інколи очікування можуть значно перевищувати реальні можливості. Інновації та можливості сучасної судової експертизи закордонних експертів не завжди співпадають з можливостями вітчизняної судової експертизи. Зокрема судова експертиза в Україні передбачає використання певного переліку методів, методик і відповідної літератури, тоді як у деяких країнах відсутні такі чіткі обмеження. Це дещо спрощує підхід у вирішенні певних завдань, натомість дотримання чітких правил, методик та інструкцій стримує та обмежує судових експертів. Тому консультація із судовим експертом до призначення судової експертизи може визначити межі та можливості її проведення в сучасних умовах.

Консультація в галузі судової експертизи передбачає надання професійних порад,

роз'яснень або рекомендацій з питань, що охоплюють підготовку матеріалів для призначення експертизи, організацію та терміни її проведення, а також отримання висновку судового експерта та його використання як джерела доказів або інструменту для захисту своїх прав у суді.

Консультація судового експерта — це професійна порада фахівця, який має спеціальні знання у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо щодо вирішення питань, що потребують експертного дослідження до початку або під час судового процесу.

Консультування — це процес взаємодії замовника та виконавця експертизи, метою якого є допомога у вирішенні проблем, прийнятті скоординованих рішень або підвищенні рівня знань у сфері використання судової експертизи як можливості збирання доказової бази.

Консультація судового експерта є важливою складовою у процесі збирання доказів, яка допомагає як потенційним замовникам (правоохоронним органам, органам прокуратури, судам) так і сторонам у справі (самостійно або через законних представників)

правильно сформувані доказову базу ще до призначення судової експертизи, що дає змогу:

- *визначити предмет дослідження:* під час надання консультації судовий експерт може допомогти з'ясувати, чи можливо взагалі на основі наявних матеріалів надати відповіді на питання, що цікавлять;
- *правильно сформулювати питання:* для уникнення нечітких, а інколи й некоректних питань, що може призвести до отримання неповного висновку, і як результат висновок експерта буде недостатнім джерелом доказів у справі. Під час консультації судовий експерт допомагає сформулювати питання так, щоб вони не виходили за межі його компетенції;
- *забезпечити пошук та добирання доказів:* судовий експерт допомагає визначити перелік необхідних об'єктів дослідження, зразків для порівняння, документів, речей, інформації тощо;
- *попередньо оцінити документи:* судовий експерт допомагає перевірити відповідність документів вимогам методичних рекомендацій і методик, що дасть змогу уникнути проведення експертизи за неналежним чином зібраним або оформленим документами або доказам, внаслідок чого висновок експерта може бути визнаний недопустимим доказом;
- *провести попередній аналіз наданих матеріалів:* за результатами проведеної консультації судовий експерт може звернути увагу замовника судової експертизи на недостатність документів чи об'єктів дослідження або їх непридатність для проведення певних видів експертиз, вказати на недостатність зразків, що може запобігти отримання повідомлення про «неможливість надання висновку», або ж вірогідного висновку;
- *залучити судового експерта стороною захисту:* відповідно до ст. 243 Кримінального процесуального кодексу України сторона захисту має

право самостійно залучати судових експертів на договірних умовах, тому консультація є першим кроком у цьому процесі;

- *виявити слабкі місця в доказовій базі.*

До початку надання консультації експерт має чітко визначити межі між професійною допомогою та неправомірними діями. Правомірність консультації насамперед залежить від компетентності, чесності, відповідності законодавству та методикам. Якщо експерт, надаючи консультацію, виходить за межі цих рамок, його дії стають неправомірними, а консультативна діяльність перетворюється на зловживання або правопорушення.

Правомірні (дозволені) дії під час надання консультації: консультування стосовно предмету й об'єктів дослідження перед призначенням експертизи; надання роз'яснень щодо можливості/неможливості вирішення певних питань; роз'яснення термінології та методик, які можуть бути застосовані. Правомірні дії судового експерта під час консультації обмежуються його професійною компетенцією та процесуальним статусом, тому мають бути надані лише в межах своєї кваліфікації. Основне правило — судовий експерт надає роз'яснення винятково з питань, що потребують спеціальних знань (наука, техніка, мистецтво тощо), і не має права вирішувати питання права. Консультація має бути об'єктивною, а експерт не повинен розголошувати конфіденційні відомості та дані, які стали йому відомі під час проведення такої консультації.

Консультація судового експерта є правомірною за умови, що вона не виходить за межі прав судового експерта, не порушує принципів незалежності, не замінює проведення повноцінної судової експертизи та якщо вона спрямована на роз'яснення спеціальних знань, а не на формування потрібного результату до моменту дослідження.

Консультація експерта — це не доказ у справі. Джерелом доказів у справі може бути лише належним чином отриманий висновок експерта, який оформлений відповідно до чинного законодавства та вимог нормативно-правових актів у сфері судової експертизи.

Неправомірним (забороненим) є:

- *попередня оцінка доказів*: експерт не має права давати консультації, які заздалегідь визначають вину або невинуватість особи, або висловлювати думку, яка замінює висновок суду. Будь-яка попередня оцінка, що вказує на вину або невинуватість, свідчить про упередженість, тому експерт не може висловлюватися щодо провини до завершення дослідження та судового розгляду. Визначення вини є винятковою прерогативою суду;
- *консультація під час експертизи*: експерт не може консультувати замовника щодо результатів дослідження під час проведення самої експертизи (це порушує принцип незалежності). Експерт зобов'язаний проводити дослідження об'єктивно і будь-який контакт із замовником (стороною у справі) щодо суті дослідження під час його проведення може бути розцінений як спроба вплинути на висновок або як надання переваг одній зі сторін. Обговорення проміжних результатів з замовником створює підстави для сумнівів у неупередженості експерта;
- *рецензування висновку*: консультація, яка перетворюється на неформальне рецензування висновку іншого експерта з метою його оскарження, вважається неправомірною. Експерт може надавати консультацію щодо своїх спеціальних знань стороні процесу (допомога у розумінні термінів, підготовка питань, збирання необхідних матеріалів для проведення експертизи тощо). Його завдання — допомагати, а не здійснювати процесуальну дію, рецензування або критику висновку іншого експерта. Рецензування висновку експерта — це дія, що не передбачена чинним законодавством, тому така процедура не має правового врегулювання та часто відбувається без дотримання вимог щодо повноти, об'єктивності та особистого дослідження об'єктів дослідження. Хоча сторона у справі має право залучи-

ти спеціаліста для виявлення слабких місць у висновку експерта, однак це має відбуватися виключно у процесуальний спосіб (через допит у суді, призначення повторної експертизи або ж проведення експертизи в іншій експертній установі), а не шляхом підготовки неформальних рецензій.

Порушення будь-яких принципів законності, правомірності й етичності під час надання консультації створює юридичні ризики як для того, хто радить, так і для того, хто отримує пораду.

Слід зазначити, що консультація з експертом — це не те саме, що призначення та проведення судової експертизи, це лише важливий крок у процесі судової експертизи, адже вона може суттєво вплинути на ефективність розслідування, розгляду справи та прийняття процесуального рішення. Консультація експерта (навіть надана у письмовому вигляді) та висновок експерта мають різний процесуальний статус і не є взаємозамінними.

Отримання консультації у судового експерта є важливим стратегічним кроком, що дає змогу мінімізувати ризики та ефективно підготуватися до етапу призначення експертизи.

Переваги консультації до призначення експертизи: оцінка перспектив та можливостей; можливість правильного оформлення документу про призначення експертизи; вчасне подання якісно підготовленого клопотання про призначення експертизи; визначення об'єму необхідних матеріалів і клопотання про їх витребування; уникнення затягування процесу розслідування та розгляду справи; вибір компетентної установи; інформування замовника щодо наявності необхідного технічного забезпечення та відповідних фахівців для проведення судової експертизи.

Отже, результатом взаємодії судового експерта (який до призначення експертизи є лише спеціалістом — обізнаною особою) з потенційним замовником судової експертизи на етапі вирішення питання щодо можливості призначення та проведення судової експертизи є отримання консультацій і роз'яснень з приводу дотримання нормативно-правових вимог взагалі та методичних рекомендацій з певного виду досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Комісаров М., Комісарова Н. Консультація обізнаної особи як форма застосування спеціальних знань у кримінально-правовому забезпеченні державної безпеки. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2023. № 2. С. 87—93.
2. Усатий В. О. Консультаційна допомога спеціаліста у розслідуванні господарських кримінальних правопорушень (на матеріалах судової практики). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 36 (3). С. 362—372.
3. Пиріг І. В., Бідняк Г. С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні. 2019.
4. Брус І. І. Спеціальні знання як підґрунтя для ефективного проведення судових експертиз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 217—220.